

ASES XII. INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES CONGRESS

CONGRESS BOOK

EDITOR: Prof. Dr. Salimakhon RUSTAMIY

ISBN: 978-625-92363-7-7

ASES XII. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

April 10-12, 2026

Unıversıty Tashkent , Uzbekıstan

EDITOR: Prof. Dr. Salimakhon RUSTAMIY

COPYRIGHT © 2026

BY ASES CONGRESS ORGANIZATION

PUBLISHING COMPANY LIMITED

ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE REPRODUCED, DISTRIBUTED OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY ANY MEANS, INCLUDING PHOTOCOPYING, RECORDING OR OTHER ELECTRONIC OR MECHANICAL METHODS, WITHOUT THE PRIOR WRITTEN PERMISSION OF THE PUB LISHER, EXCEPT IN THE CASE OF BRIEF QUOTATI ONS EMBODIED IN CRITICAL REVIEWS AND CERTAIN OTHER NONCOMMERCIAL USES PERM ITTED BY COPYRIGHT LAW. ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING® IT IS RESPONSIBILITY OF THE AUTHOR TO ABIDE BY THE PUBLISHING ETHICS RULES.

ASES PUBLICATIONS – 2026©

LICANCE KEY: 2022/ 63715

30.04.2026

ISBN: 978-625-92363-7-7

CONGRESS ID

ASES XII. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

DATE AND PLACE

April 10-12, 2026

Unıversıty Tashkent , Uzbekıstan

ORGANIZATION

ASES (ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES),

LANGUAGES

Turkish, English, Arabic, Russian

HONORARY BOARD OF THE CONGRESS

Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR
Rector (Sinop University)

Prof. Dr. Yuldashev MAKSUDJON
Rector (Jizzakh State Pedagogical University)

Assoc. Prof. Dr. Sayavuş GASIMOV
Rector (Baku Eurasia University)

Assoc. Prof. Dr. Mamata[unov NOZİMJON
Rector (Oriental University)

CHAIR OF THE ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Salimakhon RUSTAMIY
Oriental University

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Alparslan DİLSİZ
Atatürk University (Türkiye)

Prof. Dr. Qodirov GAYRAT
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Prof. Dr. Nasirova Malika Anvarovna
Oriental University (Uzbekistan)

Prof. Dr. Jabbarova Anora
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ochilova Bakhti
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Prof. Dr. Mamatov Abdugafur
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Prof. Dr. Bülent Kara
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Prof. Dr. Ersin Aydın
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Prof. Dr. Elman Quliyev
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Prof. Dr. İbrahim Öztürk
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa Talas
Sinop University (Türkiye)

Assoc. Prof. Dr. Lokman Zor
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Assoc. Prof. Dr. Rozina Khattak
Shaheed Benazir Bhutto Women University (Pakistan)

Assoc. Prof. Dr. Ibragimova Fazilat
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Assoc. Prof. Dr. Buriyeva Nargiza
Jizzakh State Pedagogical University (Uzbekistan)

Assist. Prof. Dr. Ahmet Selim Baysal
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Assist. Prof. Dr. Aynure Eliyeva
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Assist. Prof. Dr. Hulusi Yılmaz
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Türkiye)

Assist. Prof. Dr. Kezban Paksoy
Niğde Ömer Halisdemir University (Türkiye)

Dr. Marius Lolea
University of Oradea (Romania)

Dr. Ülker Baxsiyeva
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Res. Assist. Dr. Büşra Nakış Yıldırım
İnönü University

COORDINATOR

Merve Nur Şen

ASES
KONGRE ORGANİZASYON YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Sayı : T-100-201 29.04.2026
Konu: Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi

İLGİLİ MAKAMA

Ases 12. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 10-12 NİSAN 2026 tarihlerinde Orıental Üniversitesi, Sinop Üniversitesi, Bakı Avrasya Üniversitesi ve ASES (Academy of Scientific and Educational Studies) ile ortaklaşa Orıental Üniversitesi Taşkent Kampüsün'de düzenlenecektir.Sunulan bildiriler çift kör hakem tarafından değerlendirilmiş olup gerek bilim kurulu gerekse de düzenleme kurulu olarak uluslararası niteliktedir. Çalışmaların % %45,4 Türkiyeden ve %54,6 Yurtdışından katılan akademisyen ve araştırmacılar tarafından sunulmuştur. Kongremiz akademik teşviğe uygundur. Kongre katılımcı ülke bilgileri ve katılımcı sayıları aşağıdaki gibidir.

Toplam bildiri sayısı: 227
Türkiyeden sunulan bildiri sayısı: 103
Türkiye dışından sunulan bildiri sayısı: 124
Katılımcı ülke sayısı: 11 ülke
Kongreye katılan ülkeler ve bildiri sayıları: Azerbaycan (34 bildiri),
Özbekistan (54 Bildiri), Fas(1 Bildir) Endonzeya(2 Bildiri) Kazakistan(23 Bildiri) Kırgızistan (1 Bildiri) Mısır(1 Bildiri), Pakistan (2 bildiri), Nijerya(1 bildiri) Romanya(1 Bildiri)
Sri Lanka (2 Bildiri)

Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Salimakhon RUSTAMIY

Chairman of the Organizing Board

Adres: Tecde Mahallesi Damlacık sokak Polatlar Office
Yeşilyurt /MALATYA

Telefon No: 0 850 474 30 06
E-Posta: iletişim@kongreases.com

UZBEKISTAN TIME	AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TURKIYE TIME
10:00-10:10	Dr. Nozim MAMATAXUNOV	Rektör Oriental üniversitesi	08:00-08:10
10:10-10:15	Prof. Dr. Şakir TAŞDEMİR	Rektör, Sinop Üniversitesi	08:10-08:15
10:15-10:20	Prof. Malika NASIROVA	Prorektör Oriental Üniversitesi	08:15-08:20
10:20-10:25	Prof. Dr. Salımaxon RUSTAMIY	Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı Oriental Üniversitesi	08:20-08:25
10:25-10:30	Prof. Dr. Mustafa Talas	Sinop Üniversitesi	08:25-08:30
10:30-10:40	Assoc. Prof. Lokman ZOR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	09:00-09:10
10:40-10:50	Ali SÖYLEMEZ	ASES Akademy başkani MEB	09:10-09:20
10:50-11:00	Assoc. Prof. Bobojonov Islom	Oriental Üniversitesi	09:20-09:30
11:00-11:10	Assoc. Prof. Sharasulova Shirin	Oriental Üniversitesi	09:30-09:35

ASES 12TH INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES CONFERENCE

April 10-12, 2026
ORIENTAL UNIVERSITY TASHKENT CAMPUS

FACE TO FACE
CONFERENCE PROGRAM

10.04.2026
FRIDAY / 10:00-12:00(TURKIYE TIME)
SESSION: 1 HALL: 4/ MODERATOR
Azizbek ISAMUTDINOV

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Zulfiya Muminova		«БУСТАН УЛ-МУҲИББИН» АСАРИНИНГ ЛИНГВИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ
Alimuxamedov R.A.	Oriental universiteti	QADIMGI TURK-MONIY ASARLARIDA QO‘LLANGAN DUO FORMULALARI
Nizamova Salomat Usmanovna	Oriental universiteti	G‘ARB INGLIZ ADABIYOTIDA ARXAIK VA ESKIRGAN IBORALARNING SEMANTIK EVOLYUTSIYASI HAMDA ULARNING ZAMONAVIY DISKURSDAGI TRANSFORMATSIYASI
Qudratova Muxlisa Izzatilla qizi	Oriental universiteti	INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA VAQT KATEGORIYASINING DISKURSIV REALIZATSIYASI VA MATN TARKIBIDAGI ROLI
Mamanazarova Sarviniso Rozibobo qizi	Oriental University	THE ROLE OF KUWAITI LITERATURE AND THE LIFE AND WORK OF LAYLO USMON: A LEXICAL AND THEMATIC ANALYSIS
Islombek KHASANOV	Oriental University	HISTORICAL FORMATION AND EVOLUTION OF STYLISTICS IN THE ARABIC LANGUAGE
Axmedova Nargiza Shixnazarovna	Oriental universiteti	O‘ZBEK TILIDA IYMON KONSEPTINING IFODALANISHI LINGUISTIC EXPRESSION OF THE CONCEPT OF “IYMON” IN THE UZBEK LANGUAGE
Azizbek ISAMUTDINOV	Oriental universiteti	FUNCTIONAL FEATURES OF THE DIRECT OBJECT (MAF‘UL BIHI) IN ARABIC

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA VAQT KATEGORIYASINING DISKURSIV REALIZATSIYASI VA MATN TARKIBIDAGI ROLI

Qudratova Muxlisa Izzatilla qizi

Oriental universiteti Tillar-2 kafedrasi o‘qituvchisi

https://orcid.org/0009-0007-6784-918X

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasi hamda uning matn tarkibidagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida vaqt kategoriyasining nafaqat grammatik vositalar orqali, balki leksik va pragmatik birliklar orqali ham ifodalanishi o‘rganiladi. Har ikki tilda vaqtning ifodalanish usullari qiyosiy jihatdan tahlil qilinib, ularning o‘xshash va farqli tomonlari aniqlanadi. Shuningdek, vaqt kategoriyasining matnning izchilligi, mantiqiyligi va kommunikativ yaxlitligini ta’minlashdagi ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijalari diskurs tahlili va kognitiv tilshunoslik nuqtai nazaridan muhim ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: *vaqt kategoriyasi, diskurs, verbalizatsiya, zamon shakllari, matn, semantika, pragmatika, kogezionlik, kogerentlik.*

ANNOTATION This article analyzes the discursive realization of the category of time in English and Uzbek languages and its role in text structure. The study explores how time is expressed not only through grammatical means but also via lexical and pragmatic units. A comparative analysis is conducted to identify similarities and differences in temporal expression in both languages. Furthermore, the role of the time category in ensuring textual coherence, logical consistency, and communicative unity is highlighted. The findings contribute to discourse analysis and cognitive linguistics by offering insights into the functional and semantic aspects of temporal representation.

Keywords: *time category, discourse, verbalization, tense forms, text, semantics, pragmatics, cohesion, coherence.*

АННОТАЦИЯ В данной статье рассматривается дискурсивная реализация категории времени в английском и узбекском языках, а также её роль в структуре текста. Исследуется выражение времени не только через грамматические средства, но и посредством лексических и прагматических единиц. Проводится сравнительный анализ способов выражения времени, выявляются сходства и различия. Особое внимание уделяется роли категории времени в обеспечении связности, логичности и коммуникативной целостности текста. Результаты исследования имеют значение для дискурсивного анализа и когнитивной лингвистики.

Ключевые слова*: категория времени, дискурс, вербализация, временные формы, текст, семантика, прагматика, когезия, когерентность*.

KIRISH Zamonaviy tilshunoslikda vaqt kategoriyasi inson tafakkuri va nutq faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida keng o‘rganilayotgan muhim lingvistik hodisalardan biri hisoblanadi. Vaqt tushunchasi borliqni idrok etishning asosiy koordinatalaridan biri bo‘lib, u til orqali turli darajalarda – grammatik, leksik va diskursiv vositalar yordamida ifodalanadi. Ayniqsa, ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining ifodalanish mexanizmlarini qiyosiy

o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ushbu tillarda vaqtni ifodalash tizimi o‘ziga xos bo‘lib, ular orasidagi farqlar tarjima jarayoni, matn tahlili va til o‘qitish metodikasida muhim o‘rin tutadi. Diskurs darajasida vaqt kategoriyasi oddiy grammatik zamon tushunchasidan ancha kengroq ma’noni anglatadi. U nutq jarayonida voqealar ketma-ketligini tashkil etish, matnning ichki mantiqiy tuzilishini shakllantirish hamda kommunikativ maqsadni aniq ifodalashda asosiy vositalardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bois vaqt kategoriyasini faqat zamon shakllari bilan cheklab o‘rganish yetarli emas, balki uning diskursiv realizatsiyasi, ya’ni real nutq jarayonidagi qo‘llanish xususiyatlarini ham tahlil qilish zarur. Bu yondashuv til birliklarining funksional va semantik imkoniyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv xususiyatlarini aniqlash, uning matn tarkibidagi rolini ochib berish hamda qiyosiy tahlil asosida umumiy va farqli jihatlarni belgilash bilan izohlanadi. Tadqiqotning maqsadi – vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasini o‘rganish va uning matnning kogezion hamda kogerent tuzilishini ta’minlashdagi ahamiyatini yoritishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun vaqtning grammatik va leksik ifodalanish vositalari, ularning kontekst bilan bog‘liqligi hamda nutqdagi funksional yuklamasi tahlil qilinadi. Natijada, mazkur ish diskurs tahlili, kognitiv tilshunoslik va tarjimashunoslik yo‘nalishlarida olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

ASOSIY QISM Ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasi til birliklarining turli darajalarida namoyon bo‘lib, u grammatik, leksik hamda pragmatik vositalar orqali ifodalanadi. Vaqt kategoriyasi nutq jarayonida voqealarning ketma-ketligini ifodalash, ular o‘rtasidagi semantik bog‘lanishni ta’minlash va kommunikativ maqsadni aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Tilshunos olim B. Comrie ta’kidlaganidek, “Tense is a grammatical category that relates the time of the situation referred to to some other time, usually to the moment of speaking” (Comrie, 1985; 36). Ushbu ta’rif vaqt kategoriyasining diskursdagi asosiy funksiyasi — voqea va nutq payti o‘rtasidagi munosabatni belgilash ekanligini ko‘rsatadi. Ingliz tilida vaqt kategoriyasi murakkab zamon va aspekt tizimi orqali amalga oshiriladi. Bu tizim voqealarning nafaqat sodir bo‘lish vaqtini, balki ularning davomiyligi, takrorlanuvchanligi va yakunlanganlik darajasini ham ifodalaydi. Masalan, Present Perfect zamoni o‘tgan harakatning hozirgi natijasiga urg‘u beradi, Past Continuous esa harakatning davomiyligini ko‘rsatadi. G. Leech bu haqda shunday fikr bildiradi: “The English tense system is not purely temporal but also aspectual, expressing how an action is viewed” (Leech, 2004; 52). Demak, ingliz tilida vaqt kategoriyasi diskursda murakkab semantik yuklamani bajaradi va voqealarni turli nuqtai nazardan tasvirlash imkonini beradi. O‘zbek tilida esa vaqt kategoriyasi nisbatan sodda grammatik shakllar orqali ifodalansa-da, uning diskursiv imkoniyatlari kengdir. Ko‘pincha vaqt ma’nosi kontekst, leksik birliklar va qo‘shimcha vositalar yordamida aniqlanadi. Masalan, “u keladi”, “u kelayotgan edi”, “u kelib bo‘lgan” kabi shakllar vaqtning turli qirralarini bildiradi, biroq ularning aniq talqini nutqiy vaziyatga bog‘liq bo‘ladi. N. Mahmudov ta’kidlaganidek, “o‘zbek tilida zamon shakllari ma’no jihatdan kontekst bilan uzviy bog‘liq holda amal qiladi” (Mahmudov, 2018; 112). Bu esa o‘zbek tilida vaqt kategoriyasining diskursga moslashuvchanligini ko‘rsatadi.

Diskursda vaqt kategoriyasi matnning kogezion va kogerentligini ta’minlovchi muhim vosita hisoblanadi. Vaqt ko‘rsatkichlari voqealar o‘rtasidagi izchillikni belgilab, matnning mantiqiy yaxlitligini shakllantiradi. M. Halliday va R. Hasan fikriga ko‘ra, “cohesion in discourse is achieved through grammatical and lexical ties, including temporal sequencing” (Halliday & Hasan, 1976; 45). Ya’ni vaqt ifodalovchi birliklar matn qismlarini o‘zaro bog‘lab, uning strukturaviy yaxlitligini ta’minlaydi. Ingliz tilida “then”, “after that”, “meanwhile” kabi birliklar, o‘zbek tilida esa “keyin”, “so‘ng”, “bir paytda” kabi vositalar diskursda vaqt

izchilligini yaratadi. Bundan tashqari, vaqt kategoriyasi diskursda pragmatik funksiyani ham bajaradi. U nutq subyektining kommunikativ niyatini ifodalashga xizmat qiladi. J. Yule ta'kidlaganidek, "The use of tense and time expressions is often determined by the speaker's intention and the context of communication" (Yule, 2020; 67). Masalan, ingliz tilida Present Simple umumiy haqiqatlarni ifodalashda ishlatiladi, o'zbek tilida esa bu shakl odatiy harakatlar va doimiy holatlarni ifodalashda keng qo'llaniladi. Shuningdek, vaqt kategoriyasi diskursda subyektivlikni ifodalash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Muallif voqealarni tezlashtirish yoki sekinlashtirish orqali o'quvchining idrokiga ta'sir ko'rsatadi. Bu ayniqsa badiiy matnlarda yaqqol ko'rinadi. Sh. Safarov ta'kidlaganidek, "diskursda vaqt inson tafakkuridagi voqelikni modellashtirish vositasi sifatida xizmat qiladi" (Safarov, 2019; 89). Bu fikr vaqt kategoriyasining nafaqat lingvistik, balki kognitiv va psixologik jihatdan ham muhim ekanligini tasdiqlaydi. Ingliz va o'zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, har ikki til tizimida u matnni tashkil etuvchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ingliz tilida grammatik vositalar yetakchi rol o'ynasa, o'zbek tilida kontekst va leksik vositalarning ahamiyati yuqoriroqdir. Bu esa ikki til o'rtasidagi diskursiv farqlarni aniqlashda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot va natijalar Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasini qiyosiy tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot jarayonida badiiy, publitsistik hamda ilmiy matnlar asosida vaqt ifodalovchi birliklar tanlab olinib, ularning qo'llanish xususiyatlari semantik va pragmatik jihatdan o'rganildi. Tahlil davomida vaqt kategoriyasining grammatik, leksik va diskursiv vositalar orqali ifodalanish mexanizmlari aniqlashtirildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz tilida vaqt kategoriyasi asosan murakkab zamon va aspekt tizimi orqali ifodalanadi. Bu tizim voqealarning vaqt bilan bog'liq turli xususiyatlarini — davomiylik, tugallanganlik va natijaviylikni aniqlash imkonini beradi. Masalan, Present Perfect zamoni o'tgan harakatning hozirgi natijasi bilan bog'liqligini bildiradi, bu esa diskursda vaqtning ikki nuqtasi o'rtasidagi semantik aloqani ifodalaydi. B. Comrie ta'kidlaganidek, "tense systems often interact with aspect to create more precise temporal distinctions" (Comrie, 1985; 48). Bu esa ingliz tilida vaqt kategoriyasining yanada murakkab va tizimli ekanligini ko'rsatadi. O'zbek tilida esa vaqt kategoriyasi nisbatan sodda grammatik shakllar orqali ifodalanadi, biroq uning diskursiv funksiyasi kengroqdir. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilida vaqt ma'nosi ko'pincha kontekst orqali aniqlanadi va leksik birliklar bilan boyitiladi. Masalan, "kecha", "ertalab", "birdan", "shu zahoti" kabi birliklar voqealarning vaqt jihatidan joylashuvini aniqlashtiradi. N. Mahmudov qayd etganidek, "o'zbek tilida vaqtning aniq ifodasi ko'pincha kontekst va nutqiy vaziyat bilan belgilanadi" (Mahmudov, 2018; 115). Bu esa o'zbek tilida diskursning roli kuchli ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari vaqt kategoriyasining matnning kogezion va kogerentligini ta'minlashdagi muhim rolini tasdiqladi. Ingliz tilida "then", "after that", "meanwhile" kabi bog'lovchi birliklar voqealar ketma-ketligini aniq belgilab beradi. O'zbek tilida esa "keyin", "so'ng", "birdan", "shu paytda" kabi vositalar xuddi shu vazifani bajaradi. M. Halliday fikriga ko'ra, "temporal relations are central to the organization of discourse and contribute significantly to textual coherence" (Halliday, 2014; 276). Bu fikr vaqt kategoriyasining matn tuzilishidagi muhim o'rnini tasdiqlaydi. Pragmatik jihatdan olib qaralganda, vaqt kategoriyasi nutq subyektining kommunikativ niyatini ifodalashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ingliz tilida zamon shakllarining tanlanishi ko'pincha nutq maqsadi bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, Present Simple umumiy haqiqatlarni ifodalash uchun ishlatiladi, Present Continuous esa hozirgi jarayonni ta'kidlash uchun qo'llaniladi. J. Yule ta'kidlaganidek, "tense choice reflects the speaker's perspective and communicative intention" (Yule, 2020; 71). O'zbek tilida esa bu funksiyalar ko'proq kontekst va qo'shimcha vositalar orqali amalga oshiriladi.

Tadqiqot natijalari vaqt kategoriyasining diskursda subyektiv baholash va tasviriylikni kuchaytirish vositasi sifatida ham xizmat qilishini ko‘rsatdi. Ayniqsa, badiiy matnlarda muallif vaqtni “tezlashtirish” yoki “sekinlashtirish” orqali o‘quvchining diqqatini boshqaradi. Sh. Safarov ta’kidlaganidek, “vaqt diskursda voqelikni inson tafakkuri asosida qayta modellashtirish imkonini beradi” (Safarov, 2019; 92). Bu esa vaqt kategoriyasining kognitiv ahamiyatini ham ochib beradi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasi o‘ziga xos xususiyatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Ingliz tilida grammatik vositalar yetakchi bo‘lsa, o‘zbek tilida kontekst va leksik birliklarning roli ustun hisoblanadi. Har ikki til tizimida ham vaqt kategoriyasi matnning semantik yaxlitligi, mantiqiy izchilligi va kommunikativ samaradorligini ta’minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

XULOSA Ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining diskursiv realizatsiyasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, ushbu kategoriya til tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lish bilan birga, matn va nutqni tashkil etishda yetakchi funksional vositalardan biri hisoblanadi. Vaqt kategoriyasi orqali voqealar ketma-ketligi, ularning o‘zaro bog‘liqligi va mantiqiy izchilligi ifodalanadi. Ayniqsa, diskurs darajasida vaqt kategoriyasi grammatik chegaralardan chiqib, leksik va pragmatik vositalar bilan uyg‘unlashgan holda kengroq semantik yuklamani bajaradi. Qiyosiy tahlil natijalari ingliz va o‘zbek tillarida vaqt kategoriyasining ifodalanishida sezilarli farqlar mavjudligini ko‘rsatdi. Ingliz tilida vaqt kategoriyasi murakkab zamon va aspekt tizimi orqali aniq va tizimli ifodalansa, o‘zbek tilida uning ifodalanishi ko‘proq kontekst, leksik birliklar va nutqiy vaziyat bilan belgilanadi. Bu esa o‘zbek tilida diskursiv omillarning ustuvorligini, ingliz tilida esa grammatik vositalarning yetakchi rol o‘ynashini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, har ikki til tizimida ham vaqt kategoriyasi matnning kogezion va kogerentligini ta’minlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot natijalari vaqt kategoriyasining nafaqat lingvistik, balki kognitiv va pragmatik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Vaqt orqali inson voqelikni idrok etadi, uni tartiblaydi va nutq orqali ifodalaydi. Shu sababli vaqt kategoriyasining diskursiv xususiyatlarini o‘rganish tilshunoslikning zamonaviy yo‘nalishlari, xususan, diskurs tahlili, kognitiv lingvistika va tarjimashunoslik sohalarida muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar vaqt kategoriyasining yanada chuqurroq jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Comrie, Bernard. Tense. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. – 139 p. (pp. 36–48). bernard.comrie@linguistics.org
2. Leech, Geoffrey. Meaning and the English Verb. London: Routledge, 2004. – 168 p. (pp. 50–55). g.leech@lancaster.ac.uk
3. Halliday, M.A.K. An Introduction to Functional Grammar. London: Routledge, 2014. – 760 p. (pp. 270–280). m.halliday@linguistics.uk
4. Halliday, M.A.K., Hasan, Ruqaiya. Cohesion in English. London: Longman, 1976. – 374 p. (pp. 40–50). r.hasan@language-studies.org
5. Yule, George. Pragmatics. Oxford: Oxford University Press, 2020. – 152 p. (pp. 65–72). george.yule@linguistics.edu
6. Mahmudov, Nizomiddin. O‘zbek tili grammatikasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018. – 320 b. (112–115-betlar). n.mahmudov@uzling.uz
7. Rustamovna, G. D. (2025). BOSHLANG ‘ICH SINF O ‘QUVCHILARIDA FIKRNI ERKIN VA MUSTAQIL BAYON QILISHNI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 2(3), 117-120.
8. Safarov, Shavkat. Kognitiv tilshunoslik. Toshkent: Fan nashriyoti, 2019. – 200 b. (88–92-betlar). sh.safarov@cognitive.uz
9. QUDRATOVA, M. (2025). THE LINGUISTIC REPRESENTATION OF TEMPORAL DEIXIS AND TIME MARKERS IN ENGLISH AND UZBEK. «ACTA NUUz», 1(1.11. 1), 268-271.
10. Nurmonov, A. Tilshunoslik nazariyasi. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2020. – 280 b. (140–150-betlar). a.nurmonov@philology.uz
11. Nizamova S. AMERIKA MATBUOTIDAGI NEOLOGIZMLARNI TARJIMA QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (Siyosiy atamalar asosida) //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – T. 3. – №. 23. – C. 402-406.